

Ekonomisk trygghet för familjer och barn

12

Förslag till statsbudget för 2003

Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	7
2	Lagförslag.....	9
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring ..	9
3	Ekonomisk trygghet för familjer och barn	11
3.1	Omfattning.....	11
3.2	Utgiftsutveckling.....	11
4	Politikområde Ekonomisk familjepolitik	13
4.1	Omfattning.....	13
4.2	Utgiftsutveckling.....	13
4.3	Mål.....	14
4.4	Politikens inriktning	14
4.5	Insatser.....	15
4.5.1	Insatser inom politikområdet	15
4.5.2	Insatser utanför politikområdet	16
4.6	Resultatbedömning	16
4.6.1	Analys och slutsatser.....	20
4.7	Revisionens iakttagelser	21
4.8	Förslag till regeländringar	21
4.9	Budgetförslag.....	21
4.9.1	21:1 Allmänna barnbidrag.....	21
4.9.2	21:2 Föräldraförsäkring.....	22
4.9.3	21:3 Underhållsstöd	23
4.9.4	21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner	24
4.9.5	21:5 Barnpension och efterlevandestöd för barn.....	25
4.9.6	21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn.....	26
4.9.7	21:7 Pensionsrätt för barnår	27

Tabellförteckning

Anslagsbelopp	7
3.1 Utgiftsutvecklingen inom utgiftsområdet.....	11
3.2 Härledning av ramnivå 2003–2004, Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn.....	11
4.1 Utgiftsutveckling inom Politikområdet.....	14
4.2 Anslagsutveckling 21:1 Allmänna barnbidrag	21
4.3 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:1 Allmänna barnbidrag	22
4.4 Anslagsutveckling 21:2 Föräldraförsäkring	22
4.5 Anslagetts komponenter	22
4.6 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:2 Föräldraförsäkring	23
4.7 Anslagsutveckling 21:3 Underhållsstöd.....	23
4.8 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:3 Underhållsstöd.....	24
4.9 Anslagsutveckling 21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner...	24
4.10 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner.....	25
4.11 Anslagsutveckling 21:5 Barnpension och efterlevandestöd för barn	25
4.12 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:5 Barnpension och efterlevandestöd till barn	26
4.13 Anslagsutveckling 21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn	26
4.14 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn.....	27
4.15 Anslagsutveckling 21:7 Pensionsrätt för barnår.....	27
4.16 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:7 Pensionsrätt för barnår	28

Diagramförteckning

4.1	Förändringen av disponibel inkomst justerad för försörjningsbörda 1991–1999 respektive 1991–2002.....	17
4.2	De familjeekonomiska stödens andel av den disponibla inkomsten för olika hushållstyper	18
4.3	De familjeekonomiska stödens andel av den justerade disponibla inkomsten fördelat på deciler för 2002	18
4.4	Marginaleffekter av skatte- och bostadsbidragssystemet.....	19

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

1. antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring (avsnitt 4.8),
2. godkänner följande mål: Skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn skall minska inom ramen för den generella välfärden (avsnitt 4.3)
3. för budgetåret 2003 anvisar anslagen under utgiftsområde 12 *Ekonomisk trygghet för familjer och barn* enligt följande uppställning:

Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag	Anslagstyp	
21:1 Allmänna barnbidrag	ramanslag	20 965 100
21:2 Föräldraförsäkring	ramanslag	22 340 000
21:3 Underhållsstöd	ramanslag	2 487 000
21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner	ramanslag	40 000
21:5 Barnpensioner och efterlevandestöd för barn	ramanslag	976 000
21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn	ramanslag	2 250 000
21:7 Pensionsrätt för barnår	ramanslag	3 831 000
Summa		52 889 100

2 Lagförslag

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap. 6 §²

Hel föräldrapenning utgör lägst 60 kr om dagen (lägstanivå).

Föräldrapenning för de första 180 dagarna utges med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, beräknad enligt femte stycket, om föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födelsen har varit försäkrad för en sjukpenning över lägstanivån och skulle ha varit det om försäkringskassan känt till samtliga förhållanden. Föräldrapenning för de första 180 dagarna utges dock alltid lägst med ett belopp för

Föräldrapenning för de första 180 dagarna utges med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, beräknad enligt femte stycket, om föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten för födelsen har varit försäkrad för en sjukpenning över lägstanivån och skulle ha varit det om försäkringskassan känt till samtliga förhållanden. Föräldrapenning för de första 180 dagarna utges dock alltid lägst med ett belopp för

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 2001:1105.

hel föräldrapenning om 120 kr (grundnivå). För en förälder som endast är försäkrad enligt 3 kap. 4 § socialförsäkringslagen (1999:799) gäller detta under förutsättning att föräldern uppfyller villkoren i första meningen.

Utöver vad som anges i andra stycket utges föräldrapenning för

- 210 dagar med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, beräknad enligt femte stycket, dock lägst med belopp enligt grundnivån, och för
- 90 dagar med belopp enligt lägstanivån.

Vid flerbarnsbörd utges föräldrapenning enligt 3 § andra stycket för

- 90 dagar med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, beräknad enligt femte stycket, dock lägst med belopp enligt grundnivån, och för
- 90 dagar med belopp enligt lägstanivån. För varje barn utöver det andra utges föräldrapenning med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, beräknad enligt femte stycket, dock lägst med belopp enligt grundnivån.

När föräldrapenning enligt andra–fjärde styckena skall utges med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning, skall beräkningen ske enligt 3 kap. med undantag av 5 § fjärde–sjunde styckena samt 10 a och 10 b §§.

Utan hinder av vad som föreskrivs i andra–fjärde styckena skall, om föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst har sänkts enligt 3 kap. 5 § tredje stycket 5, föräldrapenningen till dess barnet fyller två år beräknas lägst på grundval av den sjukpenninggrundande inkomst som gällde innan sänkningen skedde eller den högre inkomst som löneutvecklingen inom yrkesområdet därefter föranleder, om föräldern avstår från förvärvsarbete för vård av barn. Är kvinnan gravid på nytt innan barnet uppnått eller skulle ha uppnått ett år och nio månaders ålder, skall föräldrapenningen även fortsättningsvis beräknas på motsvarande sätt. Detsamma gäller vid adoption av barn som sker inom två år och sex månader efter det att det föregående barnet fötts eller adopterats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003. Äldre bestämmelser tillämpas fortfarande beträffande föräldrapenning som avser tid före ikraftträdandet.

3 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

3.1 Omfattning

Inom utgiftsområdet finns politikområdet Ekonomisk familjepolitik. Utgiftsområdet omfattar allmänna barnbidrag inklusive flerbarnstillägg och förlängt barnbidrag, föräldraförsäkring inklusive havandeskapspenning, underhållsstöd, bidrag till internationella adoptioner, barnpension och efterlevandestöd till barn, vårdbidrag till funktionshindrade barn samt pensionsrätt för barnår.

3.2 Utgiftsutveckling

Utgifterna inom utgiftsområdet för 2001 blev ca 542 miljoner kronor högre än anvisade medel. För 2002 beräknas utgifterna för området bli ca 103 miljoner kronor högre än anvisade medel. För 2003 beräknas utgifterna till 52 889 miljoner kronor, vilket är ca 3 000 miljoner kronor högre än anvisade medel för 2002. Orsaken är främst högre utgifter för anslaget föräldraförsäkring.

Tabell 3.1 Utgiftsutvecklingen inom utgiftsområdet

Miljoner kronor

	Utfall 2001	Anslag 2002	Utgiftsprognos 2002	Förslag anslag 2003	Beräknat anslag 2004
Politikområde ekonomisk familjepolitik ¹	48 289	49 841	49 945	52 889	55 077
Totalt för utgiftsområde 12	48 289	49 841	49 945	52 889	55 077

¹ Exklusive bostadsbidrag som ingår i utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande.

Tabell 3.2 Härledning av ramnivå 2003–2004, Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Miljoner kronor

	2003	2004
Anvisat i 2002 års statsbudget	49 841	49 841
<i>Förändring till följd av:</i>		
Beslut	1 329	2 572
Övriga makroekonomiska förutsättningar	571	1 461
Volym	785	656
Överföring till/från andra utgiftsområden	0	0
Övrigt	363	547
Ny ramnivå	52 889	55 077

4 Politikområde Ekonomisk familjepolitik

4.1 Omfattning

Politikområdet Ekonomisk familjepolitik omfattar utgiftsområde 12 samt anslaget 21:1 *Bostadsbidrag* inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande. År 2003 beräknas statens utgifter inom politikområdet uppgå till 56,7 miljarder kronor.

Statens övriga ekonomiska stöd till barnfamiljerna är studiebidragen, under utgiftsområde 15 Studiestöd samt maxtaxa i barnomsorgen under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning.

Politikområdet är indelat i tre verksamhetsområden: Försäkring, behovsprövade bidrag samt generella bidrag.

Verksamhetsområde försäkring

- föräldraförsäkring
- barnpension
- pensionsrätt vid barnår

Verksamhetsområde behovsprövade bidrag

- bostadsbidrag
- underhållsstöd
- vårdbidrag

Verksamhetsområde generella bidrag

- barnbidrag
- adoptionskostnadsbidrag

4.2 Utgiftsutveckling

Perioden 2002 till 2004 beräknas utgifterna för politikområdet öka med 4,8 miljarder kronor. Utgifterna inom politikområdet översteg anvisade medel med 0,8 miljarder och uppgick till 52,3 miljarder kronor år 2001.

Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom Politikområdet

Miljoner kronor

	Utfall 2001	Anslag 2002	Utgiftsprognos 2002	Förslag anslag 2003	Beräknat anslag 2004
21:1 Allmänna barnbidrag	21 108	20 994	21 031	20 965	20 839
21:2 Föräldraförsäkring	18 372	19 617	19 750	22 340	24 223
21:3 Underhållsstöd	2 496	2 441	2 357	2 487	2 421
21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner	33	40	39	40	40
21:5 Barnpension och efterlevanden stöd till barn	951	972	975	976	984
21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn	2 053	2 108	2 123	2 250	2 474
21:7 Pensionsrätt för barnår	3 276	3 669	3 669	3 831	4 096
Totalt Utgiftsområde 12	48 289	49 841	49 945	52 889	55 077
Anslag inom utgiftsområde 18					
21:1 Bostadsbidrag	3 994	3 998	3 849	3 829	3 593
Totalt för Politikområde Ekonomisk familjepolitik	52 283	53 839	53 794	56 718	58 670

4.3 Mål

Regeringens förslag: Skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn skall minska inom ramen för den generella välfärden.

Tidigare löd målet att skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn skall minska. Nu föreslår regeringen att skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn skall minska inom ramen för den generella välfärden.

Tillägget i målformuleringen gör det möjligt att i jämförelse med tidigare formulering, arbeta långsiktigt för att stärka den generella politiken.

4.4 Politikens inriktning

Målet för den ekonomiska familjepolitiken är att minska de ekonomiska skillnaderna mellan familjer med och utan barn inom ramen för den generella välfärden. Den generella välfärdspolitik utjämnar ekonomiska resurser och levnadsförhållanden. Generella system ger på sikt goda fördelningseffekter och har en hög legitimitet. Genom mer generella bidrag kommer systemens långsiktiga stabilitet och effektivitet att öka, vilket har stor betydelse för systemens trovärdighet. Det skapar trygghet och gynn-

samma förutsättningar för ett ökat barnafödande.

Det familjeekonomiska stödet bör utformas så att barnfamiljernas handlingsutrymme och möjligheter att själva påverka sin ekonomiska situation ökar. Stödet till de mest utsatta grupperna måste dock fortsättningsvis vara starkt. Det finns idag liksom tidigare ett behov av att förstärka de svagare familjernas ekonomi. Detta stöd måste samtidigt utformas på ett sådant sätt att det inte hindrar dessa hushåll från att på egen hand förbättra sin ekonomiska situation.

Regeringen överväger en strukturell omläggning av familjepolitiken i denna riktning. Ambitionen är att kombinera en politik för sysselsättning och tillväxt med en politik för ökad rättvisa och minskade klyftor. Detta kommer till uttryck i utformandet av familjepolitiken. Även målet att halvera socialbidragsberoendet är en viktig utgångspunkt för familjepolitikens inriktning de närmaste åren.

Barnens bästa är utgångspunkten för familjepolitikens utformning. En grundläggande strävan är att skapa förutsättningar för jämlika uppväxtvillkor för alla barn. Det kan åstadkommas dels genom att stödja föräldrarna att klara de ekonomiska åtaganden som är viktiga för barnens välfärd under deras uppväxttid, dels genom att erbjuda möjligheter att kombinera föräldraskap med förvärvsarbete eller studier. En fortsatt ökning av männens uttag av föräldrappening är också önskvärd. I detta syfte har ytterligare en mamma- och pappamånad införts år 2002.

Stöden är utformade så att de ger ekonomisk trygghet vid stor försörjningsbörda. Resurser omfördelas mellan familjer med och utan barn.

4.5 Insatser

4.5.1 Insatser inom politikområdet

Barnbidrag

Den 1 januari 2001 höjdes barnbidraget med 1 200 kronor till 11 400 kronor per barn och år. Även flerbarnstilläggen höjdes. Flerbarnstillägg lämnas med 3 048 kronor per år för det tredje barnet, 9 120 kronor per år för det fjärde barnet och med 11 400 kronor per år för det femte och varje ytterligare barn. Den årliga utgiftsökningen för reformen uppgår till cirka 2,2 miljarder kronor.

Föräldraförsäkring

Den 1 januari 2002 förlängdes föräldrapenningen med ytterligare 30 dagar med ersättning motsvarande föräldrarnas sjukpenning. Samtidigt reserverades sammanlagt 60 dagar med ersättning motsvarande föräldrarnas sjukpenning för vardera mamman och pappan. Föräldrapenningen omfattar nu totalt 480 dagar. Vidare har en femte förmånsnivå införts inom föräldrapenningen och den tillfälliga föräldrapenningen motsvarande en åttondels förmån. Motsvarande rätt till ledighet har införts i föräldraledighetslagen (1995:584). Genom att införa en åttondels förmånsnivå har föräldrar givits möjlighet att reducera sin arbetstid motsvarande en timme per dag och samtidigt få en sådan reduktion av arbetstiden ersatt genom föräldraförsäkringen.

I syfte att förbättra för de föräldrar som saknar inkomst, har låg inkomst eller inte uppfyller kvalifikationsvillkoret inom föräldrapenning höjdes garantinivån från 60 kronor per dag till 120 kronor per dag från och med den 1 januari 2002. Højningen avser de dagar som kan betalas ut enligt föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst, de s.k. sjukpenningdagarna, vilka är 390 från 2002. De ytterligare 90 dagarna inom föräldrapenningen betalas som tidigare ut med 60 kronor per dag.

Två nya begrepp för ersättningsnivåerna har införts. Beloppet 120 kronor för sjukpenningdagarna kallas för grundnivå och beloppet om 60 kronor för de övriga 90 dagarna kallas för lägstanivå.

Grundnivån inom föräldrapenningen höjs till 150 kronor per dag från 2003 och till 180 kronor per dag från 2004.

Under 2002 skall en särskild utredare göra en analys av samt föreslå ändringar i reglerna om skyddstider för sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Även det efterskydd som finns i form av en särskild beräkningsgrund för föräldrapenning skall ingå i utredningen. Utredaren skall redovisa uppdraget senast den 30 april 2003.

Underhållsstöd

Regeringen har under våren 2002 tillsatt en utredare för att göra en översyn av reglerna om underhållsstöd (Dir. 2002:39). Utgångspunkten för utredningen är att de grundläggande principerna för systemet ska behållas. Utredaren ska analysera underhållsstödssystemet och lämna förslag till hur det skulle kunna förändras i en riktning som bättre överensstämmer med det faktiska behov av stöd som barnen till särlevande föräldrar kan ha. Det finns också skäl för en större samsyn mellan de andra system, underhållsbidrag, underhållsstöd och barnpension, som på olika sätt garanterar försörjningen för barn som lever med endast en förälder. Utredaren ska också överväga om och i vilken omfattning underhållsstöd i framtiden bör lämnas till boföräldrar som själva eller tillsammans med den andra föräldern kan stå för barnets försörjning. I uppdraget ingår också att pröva om stödet och återbetalningsskyldigheten bör anpassas eller differentieras efter olika familjeförhållanden och om återbetalningskraven för bidragsskyldiga föräldrar är rimliga, särskilt för föräldrar med många barn. Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 2003.

Barnpensioner och efterlevandestöd till barn

Under våren 2000 beslutade riksdagen om nya regler för efterlevandepension enligt proposition Efterlevandepensioner och efterlevandestöd till barn (prop. 1999/2000:91, bet. 1999/2000:SfU13, rskr. 1999/2000:235). De nya reglerna innebär

avseende barnpensioner att ett efterlevandepensionsunderlag som knyts till det reformerade ålderspensionssystemet skall användas vid beräkning av inkomstgrundade efterlevandepensioner som beviljas efter ikraftträdandet 2003. Barnpension i form av folkpension och allmän tilläggspension ersätts med inkomstgrundad barnpension och efterlevandestöd till barn. De barnpensioner som beviljats före 2002 omfattas av övergångsregler som överensstämmer med de äldre reglerna.

Bostadsbidrag

Under hösten 2001 beslutade riksdagen om nya regler för eftergift av återbetalning av bostadsbidrag (prop. 2001/02:9, bet. 2001/02:SfU5, rskr. 2001/02:85). De nya reglerna innebär att det ska bli lättare att få sin rätt till eftergift prövad även om man inte anmält ändrad inkomst till försäkringskassan på det sätt som man är skyldig att göra. Reglerna trädde i kraft den 1 januari 2002.

Internationella adoptioner

Riksdagen har beslutat enligt regeringens förslag att statens bidrag till kostnader för internationella adoptioner höjs från 24 000 till 40 000 kronor per adoption. Höjningen trädde ikraft den 1 januari 2001. Kostnaden för höjningen beräknas till 16 miljoner kronor.

Vårdbidrag för barn med funktionshinder

Riksdagen har, enligt regeringens proposition (prop. 2000/01:96, bet.2000/01:SfU15, rskr. 2000/01:257) om sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension, beslutat att höja den övre åldersgränsen för rätt till vårdbidrag från 16 år till det halvårsskifte då barnet fyller 19 år. Den höjda åldersgränsen träder i kraft den 1 januari 2003. Samhällsutvecklingen har inneburit att åldersgränsen 16 år för rätt till vårdbidrag blivit föråldrad. En höjning av den övre åldersgränsen anknyter bättre till det särskilda vårdansvar som föräldrarna har. Den höjda åldersgränsen beräknas innebära en kostnadsökning med 130 respektive 274 miljoner kronor åren 2003 och 2004.

4.5.2 Insatser utanför politikområdet

Regeringen har vidtagit åtgärder utanför utgiftsområdet som har stor betydelse för barnfamiljernas ekonomi. Den 1 januari 2002 trädde maxtaxan i kraft, dvs. en viss högsta avgift inom förskoleverksamheten och skolbarnomsorgen.

Regeringen har utsett en särskild utredare för att göra en samlad analys av den ekonomiska och sociala situationen för studerande på olika nivåer under den samlade studietiden, inklusive studieuppehåll (Dir. 2002:120). Utredaren skall mot bakgrund av de studerandes skiftande sociala situation, kartlägga samspelet mellan studie-stödssystemet och andra förmånssystem.

Den 1 januari 2003 träder nya regler avseende studiebidraget i kraft, se förslag inom utgiftsområde 15 Studiestöd. Studiebidraget till gymnasistuderande skall utbetalas under tio månader mot nuvarande nio månader.

4.6 Resultatbedömning

Målet för politikområdet är att skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn skall minska.

Olika stöd bidrar på olika sätt till att utjämna de ekonomiska skillnaderna mellan familjer med och utan barn. Varje krona som de ekonomiska stöden utges med bidrar till en ekonomisk utjämning och därmed till måluppfyllelsen. För att belysa måluppfyllelsen inom politikområdet redovisas en rad olika resultatindikatorer.

Resultatindikatorer är:

- Utveckling av barnfamiljernas relativa standard.
- Ökning av disponibel inkomst under 1991–2002 justerad för försörjningsbörda.
- De familjeekonomiska stödens andel av den disponibla inkomsten för familjer med barn.
- Möjligheter att förena arbete och familjeliv.
- Marginaleffekt från skattesystem och bostadsbidrag för ett ensamhushåll med 1 barn och en antagen hyra på 4 000 kronor/månad.
- Utveckling av antal födda barn.

Sammanfattande bedömning av måluppfyllelsen

Utvecklingen inom politikområdet är i huvudsak kopplad till den samhällsekonomiska och demografiska utvecklingen. Kostnadsutvecklingen för politikområdet styrs, förutom av regelverkens utformning och antalet barn som är berättigade till olika förmåner, främst av makroekonomiska faktorer som t.ex. sysselsättning, arbetslöshet, inkomster och priser.

Sverige har under de senaste åren befunnit sig i en högkonjunktur. Den goda konjunkturen har bidragit till att kostnaderna för politikområde 21 har ökat under 2001. Att barnbidraget höjdes med 100 kronor per barn och månad år 2001 är också en bidragande orsak. Flertalet förmåner uppvisade volymökningar, dvs. fler barnfamiljer nyttjade stöden. Detta gäller dock inte det behovsprövade bostadsbidraget som fortsätter att uppvisa volymminskningar som en följd av konjunkturutvecklingen. Ökad sysselsättning och högre löner medförde att färre hushåll var i behov av inkomstprövade stöd. Även underhållsstödet uppvisade minskade nettokostnader för staten. Föräldrar som återbetalade underhållsstöd förbättrade sina inkomster och fick därmed en högre betalningsförmåga jämfört med tidigare. Inom föräldraförsäkringen berodde de ökade försäkringskostnaderna på volymökningar, högre medelersättning och ökat antal födda barn. Kostnaderna för föräldraförsäkringen stiger också när fler pappor tar föräldraledigt eftersom män ofta har högre löner än kvinnor.

Volymerna inom vårdbidrag för funktionshindrade barn har ökat de senaste åren. Orsakerna kan förklaras med en mängd faktorer, bl.a. att en ny grupp barn med i huvudsak diagnoserna ADHD/DAMP kan få rätt till förmånen.

Barnfamiljerna har således under senare år fått ett ökat ekonomiskt stöd från staten samtidigt som de fått del av den ekonomiska återhämtningen i samhället. Detta är inget motsatsförhållande utan beror på att de olika stödformerna har olika konstruktioner. Föräldraförsäkringen kompenserar de försäkrades inkomstbortfall i samband med barns födelse eller sjukdom, medan de olika bidragen som riktar sig till barnfamiljer antingen är generella eller behovsprövade.

Sammantaget för hela politikområdet uppväger kostnads- och volymminskningarna för bostadsbidrag och underhållsstöd inte den ök-

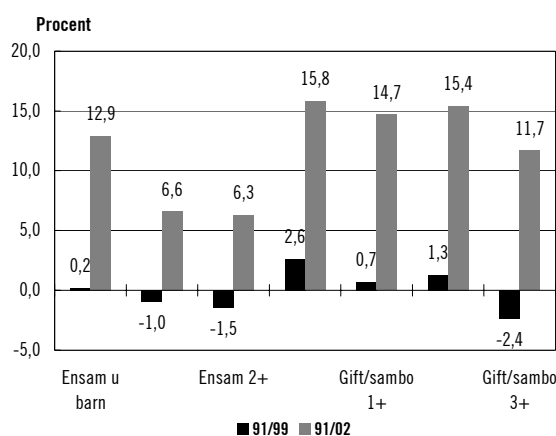
ning som skett för bl.a. barnbidrag och föräldraförsäkring. Den största delen av kostnadsökningen beror på reformer och en bättre samhällsekonomi.

Resultatindikatorerna¹

Sett ur ett längre perspektiv har den ekonomiska krisen och besparingarna under 1990-talet träffat barnfamiljerna relativt hårt. De senaste årens ekonomiska återhämtning med ökad sysselsättning, reformer och sänkta skatter för låg- och medelinkomsttagare har dock gynnat barnfamiljerna och ökat den disponibla inkomsten.

Barnfamiljernas relativa standard minskade i förhållande till hela befolkningen under 1990-talets första hälft. Lägst standard uppmättes 1997, men därefter har förbättringar skett och utvecklingen pekar på en fortsatt god utveckling. Barnfamiljernas disponibla inkomster har sammantaget ökat med 12,5 procent under perioden 1999–2002.²

Diagram 4.1 Förändringen av disponibel inkomst justerad för försörjningsbörda 1991–1999 respektive 1991–2002

¹ Det inkomstbegrepp som används är disponibel inkomst enligt den officiella inkomststatistiken, dvs. summan av löner, kapitalinkomster, skattepliktiga transfereringar minus skatter samt de familjeekonomiska förmånerna, inkl. bostadsbidrag. Inkomsten har justerats för försörjningsbörda enligt den s.k. PEL-skalan. Det hushållsbegrepp som används är s.k. kosthushåll. För en närmare beskrivning av ovanstående begrepp och definitioner hänvisas till den fördelningspolitiska redogörelsen i 2001 års ekonomiska vårproposition (bilaga 4).

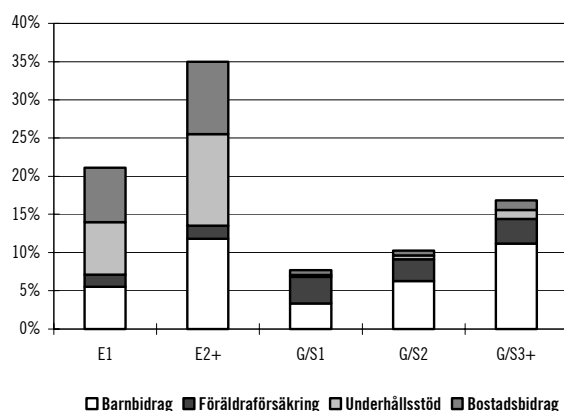
² Ekonomisk vårproposition 2001/02:100 Bilaga 3 Fördelningspolitisk redogörelse.

Diagram 4.1 visar att hushåll utan barn hade en kraftigare ökning av den disponibla inkomsten jämfört med hushåll med barn. Sett till perioden 1991 till 2002 beräknas dock sammanboende med barn ha fått en starkare inkomstutveckling jämfört med den genomsnittliga inkomstökningen i hela befolkningen. Ensamstående med barn bedöms också ha stärkt sina inkomster, även om inkomstutvecklingen blivit svagare än för genomsnittet.

Den gynnsamma ekonomiska utvecklingen under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet i kombination med de åtgärder regeringen har vidtagit under de senaste åren, har påverkat hushållens disponibla inkomster på ett positivt sätt. Inkomstutvecklingen för ensamstående med barn innebar under perioden 1991–1999, att den disponibla inkomsten ökade med 1,5 procent. Vid en motsvarande mätning för perioden 1991–2002 ökar inkomsten för ensamstående föräldrar med ett barn med 6,6 procent och för ensamstående föräldrar med två eller fler barn med 6,3 procent. En kraftig ekonomisk återhämtning har alltså skett även för ensamstående föräldrar under åren 1991–2002.

Höjda barnbidrag och utbyggnaden av föräldraförsäkringen har bidragit till den positiva trenden. I år infördes även s.k. maxtaxa i förskoleverksamhet och skolbarnomsorg, vilket har medfört sänkta barnomsorgsavgifter för de flesta barnfamiljer. Maxtaxan ligger under politikområdet ekonomisk utbildning och universitetsforskning, men har betydelse för barnfamiljernas ekonomi.

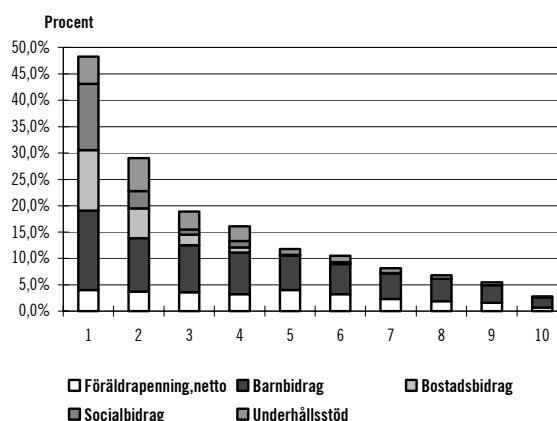
Diagram 4.2 De familjeekonomiska stödens andel av den disponibla inkomsten för olika hushållstyper

Källa: HEK framräknat 2002

De ekonomiska familjestödens andel av barnfamiljernas disponibla inkomst hänger samman med familjernas storlek och sammansättning. Ju fler barn som finns i familjen desto större andel av inkomsten utgörs av sådant stöd. Störst andel av den disponibla inkomsten utgör dock stödet för ensamstående med barn. Men även för sammanboende med flera barn har stödet stor betydelse. Ensamstående med två eller flera barn är den grupp där de familjeekonomiska stöden har störst betydelse, vilket framgår av diagram 4.2.³ Detta kan förklaras av att ensamföräldrarna i regel får underhållsstöd och att transfereringarna ökar ju fler barn ett hushåll har. För ensamföräldrarna bestod cirka 35 procent av den disponibla inkomsten av familjeekonomiska stöd. Cirka 21 procent av inkomsten utgjordes av underhållsstöd och bostadsbidrag. Till sammanboende med barn lämnas främst barnbidrag och föräldraförsäkring. Nästan 17 procent av den disponibla inkomsten för hushåll med tre eller fler barn utgjordes av sådana förmåner.

Diagram 4.3 De familjeekonomiska stödens andel av den justerade disponibla inkomsten fördelat på deciler för 2002

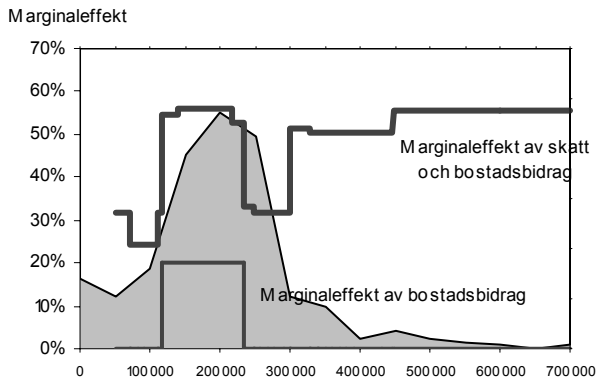

Som framgår av diagram 4.3 riktas de olika familjestöden och eventuella socialbidrag till hushåll med låga inkomster, dvs. till de hushåll som har störst behov av stöd. I decil 1, dvs. den tiondel som har lägst ekonomisk standard, kommer nästan halva den disponibla inkomsten från olika typer av familjestöd och socialbidrag.

³ De olika familjetyperna betecknas E1, E2+, G/S1, G/S2 och G/S3+. Dessa beteckningar avser ensamstående eller gifta/sammanboende med ett, två och tre eller flera barn

Ju större inslag av inkomstprövning ett stöd har desto mer koncentrerad till de lägre decilerna blir inkomststödet. Barnbidrag och föräldrapenning, som är generella bidrag respektive ersättning för inkomstbortfall, är därför beloppsmässigt mer jämt fördelat över decilerna. Dessa stöd utgör således en mindre del av den disponibla inkomsten vid högre inkomster.

Diagram 4.4 Marginal effekter av skatte- och bostadsbidragssystemet

Källa: HEK. Socialdepartementets beräkningar

Marginal effekter kan ha bidragit till ensamstående föräldrars svaga ekonomiska utveckling under stora delar av 1990-talet, se diagram 4.4. Många ensamstående har höga marginaleffekter, vilket medför att dessa hushåll får behålla en betydligt mindre del av en inkomstökning än andra grupper. Ensamstående med barn uppstår i större utsträckning än andra hushåll ekonomiskt stöd ifrån samhället. Syftet med t.ex. socialbidrag och bostadsbidrag är att stödja hushåll med låga inkomster. Problemet med dessa utjämnings-system är att det många gånger lönar sig dåligt att arbeta, eller att öka sin arbetstid, eftersom det ekonomiska stödet trappas av i takt med att arbetsinkomsten ökar. Riksförsäkringsverket har gjort en studie av bostadsbidragets utveckling under 1990-talet.⁴ I studien pekar man bl.a. på de effekter som ett stöd med stora marginaleffekter ger upphov till. Barnfamiljer som till följd av att hushållet fått inkomstförstärkningar och därmed minskat bostadsbidrag fick, i mindre utsträckning än andra grupper del av den allmänna välförbättring i samhället som skett under senare års högkonjunktur och ökade hushållsin-

komster. Riksförsäkringsverket framhåller att detta visar på det dilemma som uppstår när inkomstprövade stöd väljs som välfärdsinstrument.

Barnafödande

Avgörande för om man överhuvudtaget ska få del av de stöd som omfattas av den ekonomiska familjepolitiken är att hushållet har barn. Låga födelsetal (under reproduktionsnivån 2,1 barn per kvinna) är ett problem på så sätt att det leder till en minskande befolkning. Förändringar i åldersstrukturen leder till samhällsekonomiska belastningar eftersom både barn och äldre är ekonomiskt beroende av den arbetande delen av befolkningen.

Antalet födda barn i Sverige har minskat kraftigt under 1990-talet. Som högst föddes 124 000 barn 1990 och som lägst endast 88 000 barn 1999, en skillnad på 36 000 födda barn. Under 2001 ökade både fruktsamheten och antalet födda barn. Redan 1997 kunde man konstatera ett ökat barnafödande bland kvinnor över 30 år medan ökningen i åldersgruppen 25–29 år kunde börja skönjas först från 1999. Under 2001 ökade både fruktsamheten och antalet födda barn. Denna ökning förväntas fortsätta under 2002.

Regeringen tillsatte i december 2000 en arbetsgrupp med uppgift att systematisera befintliga kunskaper och fakta om vilka faktorer som påverkar barnafödandet. Gruppen lämnade sitt slutbetänkande Barnafödandet i fokus (DS 2001:57) under hösten 2001.⁵ I rapporten konstaterades att det finns ett samband mellan födelsetals- och sysselsättningsutvecklingen. Vikten av en fast förankring på arbetsmarknaden och därmed en tryggad inkomst som förutsättning för att skaffa barn har fått ett starkt genomslag bland dagens unga. Att ha ett fast arbete innan man skaffar barn är särskilt viktigt bland unga kvinnor. Jämställdhet i arbetslivet och i samhället som helhet framstår som en nödvändig förutsättning för att män och kvinnor ska ha möjlighet att skaffa de barn de vill ha. Jämställdheten på individuell nivå, mellan kvinna och man, är också befrämjande för familjebildningen

⁴ Bostadsbidrag till barnfamiljer 1991–2000, RFV Analyser 2001:14.

⁵ Barnafödandet i fokus – Från befolkningspolitik till ett barnvänligt samhälle, Ds 2001:57.

och barnafödandet. Bl.a. har andrabarnsfrukt-samheten i Sverige visat sig vara signifikant högre i familjer där pappan tar ut föräldrale-dighet. Eftersom barnafödandet är av grund-läggande betydelse för välfärdssamhällets fort-levnad, följer regeringen utveckling med stort intresse.

Pappors uttag av föräldrapenning

En av regeringens målsättningar med såväl familje- som jämställdhetspolitiken är att både kvinnor och män ska kunna vara föräldrar och ta det praktiska ansvaret för sina barn samtidigt som de arbetar för sin försörjning. För att stimulera denna utveckling infördes 1995 den s.k. pappa- respektive mammamånaden i föräldraförsäkringen. Ytterligare en sådan månad infördes den 1 januari 2002. Detta har medfört att betydligt fler pappor har tagit del i vården av sina barn jämfört med tidigare, vilket är viktigt både ur jämställdhetssynpunkt och med hänsyn till barnens bästa.

Utvärderingar som Riksförsäkringsverket gjort visar att cirka sju procent av föräldrapenningdagarna togs ut av pappor under 1990. År 2001 var andelen nära 14 procent. Denna ökning av antalet dagar som tas ut av pappor visar tydligt att de åtgärder som vidtagits har haft effekt.

Vidare framgår också att närmare 80 procent av alla pappor till barn födda 1995 har tagit ut föräldrapenning från föräldraförsäkringen innan barnet fyllt 4 år. Närmare 50 procent av alla pappor har tagit ut hela sin pappamånad. För barn födda 1993 och 1994, dvs. före mamma/pappamånadens införande, hade knappt 50 procent av papporna använt föräldrapenning innan barnet fyllt 4 år. Av dessa pappor hade ca 30 procent tagit ut minst 30 dagar, det vill säga motsvarande pappa/mammamånaden. Även här kan konstateras dels att det är fler pappor som tar ut föräldrale-dighet, dels att de tar ut fler dagar idag jämfört med före 1995.

4.6.1 Analys och slutsatser

Man kan konstatera att barnfamiljerna under senare år har fått ett ökat ekonomiskt stöd från staten. De har också i ökad grad fått del av den ekonomiska återhämtningen.

Den ekonomiska krisen och besparingarna under 1990-talet har träffat barnfamiljerna relativt hårt. De senaste årens ekonomiska återhämtning med ökad sysselsättning, reformer och sänkta skatter för låg- och medelinkomsttagare har dock gynnat barnfamiljerna. En bottennotering kan konstateras 1997, därefter har förbättringar skett och utvecklingen pekar på att förbättringen fortsätter. Barnfamiljernas disponibla inkomster beräknas sammantaget öka kraftigt, 12,5 procent under perioden 1999–2002.⁶ Sammanboende med barn beräknas få en starkare inkomstutveckling jämfört med genomsnittet. Ensamstående med barn beräknas också stärka sina inkomster, även om inkomstutvecklingen för denna grupp blir svagare än för genomsnittet.

Sverige har under de senaste åren befunnit sig i en högkonjunktur. Den goda konjunkturen har på olika sätt, beroende på förmån, bidragit till att kostnaderna för politikområde 21 har ökat. Vissa förmåner har minskat i volym och kostnader medan andra ökat. Fler barnfamiljer tar del av de ekonomiska stöden. De ökande kostnaderna för de ekonomiska familjestöden beror emellertid inte på att familjerna har fått det sämre ekonomiskt. Förklaringen är att de olika stöden har olika konstruktioner och att flera av stöden har förstärkts under senare år.

Margineffekter är ett allvarligt problem såväl för den enskilde som för samhället. Syftet med bostadsbidrag är t.ex. att stödja barnfamiljer med låga inkomster. Det medför att margineffekterna särskilt drabbar dessa hushåll. Problemet med inkomstberoende utjämningsystem är att det många gånger lönar sig dåligt att arbeta eller att öka sin arbetstid eftersom det ekonomiska stödet trappas av i takt med att arbetsinkomsten ökar. Regeringen avser därför att långsiktigt verka för att minska margineffekterna, och därigenom minska risken för att familjer med låga inkomster hamnar i s.k. fattigdomsfällor.

Socialdepartementet bedömer att barnafödandet för hela året blir 94 800 födda barn, vilket är det högsta antalet födda under de senaste 6 åren. I och med att antalet födda barn hittills ökat under året stiger också den summerade frukt-samheten och enligt prognos kommer barnafödandet att uppgå till 1,63 barn per kvinna.

⁶ Ekonomisk vårproposition 2001/02:100 Bilaga 3 Fördelningspolitisk redogörelse.

Detta skulle innebära att barnafödandet för första gången sedan 1996 överstiger 1,6 barn per kvinna. Den summerade fruktsamheten anger det antal barn som kvinnor skulle få i genomsnitt om det enskilda årets fruktsamhet i varje ålder skulle gälla i framtiden. Enligt samma prognos kommer också antalet födda barn under året att överstiga antalet döda personer vilket inte har varit fallet sedan 1997.

4.7 Revisionens iakttagelser

Revisionen har inte framfört några iakttagelser av större vikt.

4.8 Förslag till regeländringar

Regeringens förslag: Den grundnivå i föräldraförsäkringen som ersätter dagar med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning höjs från 120 kronor till 150 kronor per dag.

Skälen för regeringens förslag: I syfte att ytterligare förbättra för de föräldrar som saknar inkomst, har låg inkomst eller inte uppfyller kvalifikationsvillkoret inom föräldrapenning höjs grundnivån inom föräldrapenningen från 120 kronor per dag till 150 kronor per dag från och med den 1 januari 2003. Ändringen innebär att föräldrapenning utges på följande sätt fr.o.m. den 1 januari 2003.

För de första 180 dagarna utges ersättning med ett belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning, dock alltid lägst 150 kronor. Detta gäller under förutsättning att föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse, eller den beräknade tidpunkten härför har varit försäkrad för en sjukpenning över 60 kronor per dag (lägstnivå). I annat fall utges ersättning med 150 kronor per dag (grundnivå).

För de följande 210 dagarna utges ersättning med ett belopp som motsvarar föräldrarnas sjukpenning, dock lägst enligt grundnivån. Därutöver utges ersättning för 90 dagar enligt lägstnivån som är 60 kronor per dag, lika för alla.

Vid tvillingfödelse utges föräldrapenning med ytterligare 90 dagar enligt sjukpenningnivån,

dock lägst med 150 kronor per dag (grundnivån), och 90 dagar med 60 kronor per dag (lägstnivån). För varje barn utöver det andra utges ytterligare 180 föräldrapenningdagar med ersättning enligt sjukpenningnivån, dock lägst med belopp enligt grundnivån.

4.9 Budgetförslag

4.9.1 21:1 Allmänna barnbidrag

Tabell 4.2 Anslagsutveckling 21:1 Allmänna barnbidrag

Tusental kronor				
2001	Utfall	21 108 233	Anslags-sparande	63 521
2002	Anslag	20 994 000	Utgifts-prognos	21 031 400
2003	Förslag	20 965 100		
2004	Beräknat	20 839 400		

De allmänna barnbidragen, dvs. barnbidrag, flerbarnstillägg och förlängt barnbidrag, syftar till att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn. Utgiftsutvecklingen är främst beroende av bidragsnivå och antal födda barn. Om antalet bidragsberättigade barn förändras med 5 000 barn påverkar det anslagsbelastningen med ca 61 miljoner kronor. Antalet familjer med tre eller flera barn påverkar de totala kostnaderna för flerbarnstillägg.

Under budgetåret 2001 uppgick utgifterna för de allmänna barnbidragen till 21 108 miljoner kronor. Det innebär att utgifterna detta år översteg anslaget med 194 miljoner kronor. Orsaken är ett ökat antal barn. För innevarande budgetår beräknas utgifterna till 21 031 miljoner kronor, vilket är ca 37 miljoner kronor högre än anvisat anslag.

Regeringens överväganden

Barnbidragen fyller väl målet att, utan att skapa marginaleffekter, bidra till utjämningen av de ekonomiska levnadsvillkoren mellan familjer med respektive utan barn. Stödet omfördelar också inkomster mellan hög- och låginkomsttagare, genom att inkomstskatten är progressiv och barnbidrag utges med samma belopp till alla barn. Barnbidragssystemet är dessutom lätt att

överblicka samt enkelt och billigt att administrera. Barnbidraget har också hög legitimitet.

Regeringen har under de senaste åren förbättrat barnfamiljernas ekonomi genom att höja barnbidraget och flerbarnstillägget. Barnbidraget uppgår idag till belopp som motsvarar den högsta reala nivån sedan dess införande år 1948.

Tabell 4.3 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:1 Allmänna barnbidrag

Tusental kronor

	2003	2004
Anvisat i 2002 års statsbudget	20 994 000	20 994 000
<i>Förändring till följd av:</i>		
Beslut	0	0
Övriga makroekonomiska förutsättningar	0	0
Volym	-28 900	-154 600
Överföring till/från andra utgiftsområden	0	0
Övrigt	0	0
Förslag/beräknat anslag	20 965 100	20 839 400

Mot bakgrund av ovanstående föreslår regeringen att 20 965 100 000 kronor anvisas för anslaget 21:1 *Allmänna barnbidrag* för år 2003. För 2004 beräknas anslaget till 20 839 400 000 kronor.

4.9.2 21:2 Föräldraförsäkring

Tabell 4.4 Anslagsutveckling 21:2 Föräldraförsäkring

Tusental kronor

År	Slagslag	Belopp	Anslags-sparande	Utgifts-prognos
2001	Utfall	18 372 161	-323 945	
2002	Anslag	19 617 000		19 750 000
2003	Förslag	22 340 000 ¹		
2004	Beräknat	24 223 000		

¹ 2 020 000 tkr avser statlig ålderspensionsavgift varav -40 371 tkr är regleringsbelopp avseende år 2000.

Föräldraförsäkringen syftar till att ge båda föräldrarna möjlighet att förena förvärvsarbete eller studier med föräldraskap. Föräldraförsäkringen omfattar föräldrapenning i samband med barns födelse, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning. Uttaget av föräldrapenningdagar utgjorde år 2001 närmare 85 procent av det totala uttaget av dagar inom föräldraförsäkringen.

Utgiftsutvecklingen inom föräldraförsäkringen är främst beroende av ersättningsnivå, antal födda barn och fördelning av ersättningsdagarna mellan föräldrarna. Anslagets utveckling

beror också på förändringar av lönesumma respektive timlöneutvecklingen. Förändringar i födelsetalet påverkar redan på kort sikt användningen av både föräldrapenning, havandeskapspenning och de 10 pappadagarna inom den tillfälliga föräldrapenningen. Nyttjandet av tillfällig föräldrapenning för vård av barn påverkas av födelsetalet först efter några år. Under 2002 kan noteras att medelantalet utbetalda dagar för äldre årskullar barn har stigit något mer än tidigare år.

Tabell 4.5 Anslagets komponenter

Miljoner kronor

	2002	2003	2004
Föräldrapenning	13 820	15 805	17 413
Tillfällig föräldrapenning	3 740	4 125	4 160
Havandeskapspenning	358	390	431
ÅP-avgift	1 832	2 020 ¹	2 219
Totalt	19 750	22 340	24 223

¹ 2 020 miljoner kronor avser statliga ålderspensionsavgifter varav -40 miljoner kronor är regleringsbelopp avseende år 2000.

Regeringens övervägande

Föräldraförsäkringen fyller väl målet att bidra till att minska skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn genom att underlätta för båda föräldrarna att kombinera förvärvsarbete med familj. Männens andel av uttagna dagar ökar och uppgick år 2001 till 13,8 procent. Regeringen avser att höja inkomsttaket i sjuk- och föräldraförsäkringen till 10 prisbasbelopp den 1 juli 2003. (Se även text under politikområde Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp). Från och med den 1 januari 2003 höjs grundnivån inom föräldrapenningen från 120 kronor till 150 kronor.

Föräldrapenning

Antalet dagar med föräldrapenning som betalas ut har varit relativt konstant de senaste åren. Under 2001 betalades ersättning ut för ca 37 miljoner dagar och medelersättningen var 350 kronor per ersatt dag.

För 2002 har regeringen fastställt målet att socialförsäkringens administration skall bidra till att en större andel män tar ut fler föräldrapenningdagar. Utfallet för 2001 visar att målet har nåtts. Effekterna av den införda pappa- och

mammamånaden inom föräldraförsäkringen har, som regeringen tidigare redovisat, fått positiva effekter. Av de som under 2001 fick föräldrapenning var nästan 40 procent män vilket är en ökning jämfört med år 2000 med 2 procentenheter. Männen andel utbetalda dagar har också ökat till nära 14 procent. Att fler män tar ut fler dagar med föräldrapenning bidrar till att medelersättningen ökar eftersom männen löner generellt är högre än kvinnornas.

Tillfällig föräldrapenning

Tillfällig föräldrapenning betalades ut för 5,6 miljoner dagar under 2001. Av antalet uttagna dagar med tillfällig föräldrapenning under 2001 var männens andel 35 procent, exklusive de s.k. pappadagarna. Andelen män som tog ut ersättning var 41 procent och är jämfört med föräldrapenningen relativt jämnt fördelad mellan könen.

Inom den tillfälliga föräldrapenningen finns de tio s.k. pappadagarna i samband med barns födelse. År 2001 nyttjade 75 procent av papporna pappadagarna vilket visar på en svag ökning jämfört med året innan. Av de pappor som nyttjar pappadagarna var uttaget av dagar i genomsnitt 9,5 dagar.

Havandeskapspenning

Antalet födda barn har ökat under de senaste åren. Som en följd av detta ökar antalet utbetalda dagar med havandeskapspenning. Havandeskapspenning betalades ut för 813 000 dagar under 2001, vilket är ca 6 000 fler dagar än året innan. Ersättningen betalades ut till 21 305 kvinnor 2001. Kvinnorna tog ut ca 38 dagar i genomsnitt. Nyttjandet av havandeskapspenning beräknas fortsätta öka något under de närmaste åren med anledning av att barnafödandet ökar.

I en rapport från Riksförsäkringsverket (RFV) redovisas bl.a. resultaten från den tillsyn som RFV bedrivit inom havandeskapspenningen under 2001. Av rapporten framgår att RFV bedömer att kvaliteten i handläggningen av havandeskapspenning är acceptabel. I handläggningen av sjukpenninggrundande inkomst (SGI) i dessa ärenden finns det dock brister. Med anledning av iakttagelserna avser RFV att genomföra lämpliga åtgärder, bl.a. genom normering till Försäkringskassorna.

Regeringen har vidare uppmärksammat att det finns vissa tillämpningsproblem avseende den ersättning som kvinnor har rätt till i samband med havandeskap. Dessa frågor är för närvarande föremål för en uppföljning hos Riksförsäkringsverket.

Tabell 4.6 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:2 Föräldraförsäkring

Tusental kronor

	2003	2004
Anvisat i 2002 års statsbudget	19 617 000	19 617 000
<i>Förändring till följd av:</i>		
Beslut ¹	1 198 722	2 297 772
Övriga makroekonomiska förutsättningar	467 841	1 341 281
Volymer	793 816	730 685
Överföring till/från andra anslag	0	0
Övrigt	262 621	236 262
Förslag/beräknat anslag	22 340 000	24 223 000

¹ Beräkningen av nivån för 2003 och 2004 har justerats med anledning av att regeringen avser att lägga förslag om att höja taket för den sjukpenninggrundande inkomsten till 10 prisbasbelopp fr.o.m. den 1 juli 2003.

Skillnaderna i de anvisade medel som anges i 2002 års statsbudget jämfört med lämnade förslag är främst beroende av ökade volymer till följd av ökat antal födda barn, förlängd föräldrapenning samt införandet av kontaktdagar.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår regeringen att 22 340 000 000 kronor anvisas under anslaget 21:2 *Föräldraförsäkring* för år 2003. För 2004 beräknas anslaget till 24 223 000 000 kronor.

4.9.3 21:3 Underhållsstöd

Tabell 4.7 Anslagsutveckling 21:3 Underhållsstöd

Tusental kronor

År	Slagslag	Belopp	Anslags-sparande	Utgifts-prognos
2001	Utfall	2 496 145	-86 913	
2002	Anslag	2 441 000		2 357 000
2003	Förslag	2 487 000		
2004	Beräknat	2 421 000		

Anslaget disponeras för underhållsstöd till barn med särlevande föräldrar.

Syftet med underhållsstödet är att barn som inte bor med båda sina föräldrar ska garanteras en rimlig ekonomisk standard samtidigt som systemet skall bidra till att båda föräldrarna tar sitt ekonomiska ansvar gentemot sina barn.

Utgiftsutvecklingen för underhållsstödet är beroende av omvärldsfaktorer som staten inte kan styra som exempelvis löneutvecklingen, antal separationer, antal barn samt födelsetalens utveckling. Utgiftsstyrande faktorer som staten kan påverka är bl.a. underhållsstödets nivå, storleken på de procentsatser som bestämmer återbetalningsskyldigheten samt storleken på det grundavdrag på inkomsten som får göras innan återbetalningsskyldigheten beräknas. Om antal bidragsberättigade barn förändras med 1 000 påverkar det utgifterna för underhållsstöd med ca 8,7 miljoner kronor.

I maj 2002 fanns det totalt 333 000 barn, 200 000 boföräldrar och 227 000 bidragsskyldiga föräldrar i underhållsstödssystemet. Drygt 302 000 barn fick fullt bidrag, 1 173 kronor per månad, 19 000 fick underhållsstöd vid växelvis boende och 12 000 fick endast utfyllnadsbidrag.

Under 2001 översteg utgifterna för underhållsstöd anvisade medel med 92 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknas utgifterna till 2 357 miljoner kronor, vilket är 84 miljoner kronor lägre än anvisade medel.

Regeringens överväganden

Familjeutredningen redovisar i betänkandet Ur fattigdomsfällan (SOU 2001:24) en utvärdering av underhållsstödet. Utredningens samlade bedömning är att underhållsstödet uppfyller sina syften samtidigt som utredningen anser att det finns vissa brister, som bl.a. hänger samman med de dubbla syftena att reglera föräldrarnas inbördes relationer och att ge ett visst statligt ekonomiskt stöd.

Regeringen har i mars i år tillsatt en särskild utredare med uppdrag att göra en särskild översyn av underhållsstödet. Utgångspunkten är att det nuvarande systemet i huvudsak fungerar väl. Syftet med översynen är att få systemet att fungera bättre. Utredaren skall i sitt arbete utgå från principen om barnets bästa och att underhållsstödet ska vara en garanti för barnets försörjning. Utredaren ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 mars 2003.

Tabell 4.8 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:3 Underhållsstöd

Tusental kronor		
	2003	2004
Anvisat i 2002 års statsbudget	2 441 000	2 441 000
<i>Förändring till följd av:</i>		
Beslut	0	0
Övriga makroekonomiska förutsättningar	7 000	-69 000
Volymer	0	0
Överföring till/från andra anslag	0	0
Övrigt	39 000	49 000
Förslag/beräknat anslag	2 487 000	2 421 000

Mot bakgrund av ovanstående föreslår regeringen att 2 487 000 000 kronor anvisas för anslaget 21:3 *Underhållsstöd* för år 2003. För 2004 beräknas anslaget till 2 421 000 000 kronor.

4.9.4 21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner

Tabell 4.9 Anslagsutveckling 21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner

Tusental kronor				
2001	Utfall	33 000	Anslags-sparande	8 162
2002	Anslag	40 000	Utgifts-prognos	39 480
2003	Förslag	40 000		
2004	Beräknat	40 000		

Anslaget disponeras för bidrag till kostnader för internationella adoptioner enligt lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn. Bidrag lämnas för närvarande med 40 000 kronor per barn.

Bidraget administreras av Riksförsäkringsverket (RFV) och de allmänna försäkringskassorna.

Regeringens överväganden

Antalet adoptivbarn som kommer till Sverige från utlandet beräknas till 1 000 barn för år 2003, vilket är samma antal som år 2002.

Tabell 4.10 Härledning av anslagsnivå 2003-2004, för 21:4 Bidrag till kostnader för internationella adoptioner

Tusental kronor

	2003	2004
Anvisat i 2002 års statsbudget	40 000	40 000
<i>Förändring till följd av:</i>		
Beslut	0	0
Överföring till/från andra anslag	0	0
Övrigt	0	0
Förslag/beräknat anslag	40 000	40 000

Mot bakgrund av ovanstående föreslår regeringen att 40 000 000 kronor anvisas för år 2003 under anslaget 21:4 *Bidrag till internationella adoptioner*. För år 2004 beräknas anslaget till 40 000 000 kronor.

4.9.5 21:5 Barnpension och efterlevandestöd för barn

Tabell 4.11 Anslagsutveckling 21:5 Barnpension och efterlevandestöd för barn

Tusental kronor

År	Slagslag	Belopp	Notering	Belopp
2001	Utfall	950 533	Anslags-sparande	56 717
2002	Anslag	972 000	Utgifts-prognos	975 000
2003	Förslag	976 000		
2004	Beräknat	983 500		

Barnpension och efterlevandestöd till barn ersätter från och med 2003 barnpension i form av folkpension och allmän tilläggspension och ska garantera barn vars ena eller båda föräldrar avlidit en rimlig ekonomisk standard. Barnpension och efterlevandestöd till barn ges till barn under 18 år vars far eller mor eller båda föräldrar har avlidit. För barn som går i grundskola, gymnasium eller liknande kan barnpensionen förlängas, längst t.o.m. juni månad det år barnet fyller 20 år.

Utgiftsutvecklingen är stabil. Med anledning av de nya reglerna avseende inkomstgrundad barnpension och efterlevandestöd till barn som beviljas fr.o.m. 2003 kommer utgifterna främst styras av inkomstindex och prisbasbeloppsutvecklingen.

Regeringens överväganden

Under våren 2000 beslutade riksdagen om nya regler för efterlevandepension enligt proposition Efterlevandepensioner och efterlevandestöd till

barn (prop. 1999/2000:91, bet. 1999/2000:SfU13, rskr. 1999/2000:235). De nya reglerna innebär avseende barnpensioner att ett efterlevandepensionsunderlag, som anknys till det reformerade ålderspensionssystemet, skall användas vid beräkning av inkomstgrundade efterlevandepensioner beviljade efter ikraftträdandet 2003. Samtidigt införs ett grundskydd benämnt efterlevandestöd till barn. Barnpension i form av folkpension och allmän tilläggspension ersätts då med inkomstgrundad barnpension och efterlevandestöd till barn. Efterlevandestödet till barn skall utgöra en lägsta garanterad nivå för barnet och därför endast ges som en utfyllnadsförmån till barnpensionen. Barnpension efter avlidit förälder kommer att minska efterlevandestödet till barn krona för krona. De barnpensioner som beviljats före 2002 omfattas av övergångsregler som överensstämmer med de äldre reglerna.

Regeringens förslag innebär även att folkpension i form av barnpension avskaffas. De barn som vid ikraftträdandet uppbär barnpension i form av folkpension skall istället få sitt grundskydd i form av efterlevandestöd till barn. Storleken på denna förmån stämmer överens med det garanterade belopp som barn enligt dagens regler är berättigat till. Detta kommer att innebära att storleken på grundskyddet blir det samma efter 2003, och i vissa fall högre, även med det nya systemet. Det nya grundskyddet efterlevandestöd till barn innebär en helt ny förmån som inte har någon direkt motsvarighet inom nuvarande efterlevandepensionering. Det nya grundskyddets utformning, i form av efterlevandestöd till barn, siktar till att stärka barns rätt till en garanterad ersättning när barnet förlorar en eller båda sina föräldrar. Stödet syftar även till att bibehålla överensstämmelse mellan efterlevandestödet och underhållsstödet. Stödet ges så länge barnet är bosatt i Sverige.

Från anslaget bekostas barnpension i form av inkomstgrundad barnpension och efterlevandestöd till barn. Från och med 2003 finansieras inkomstgrundad barnpension med efterlevandepensionsavgift enligt socialavgiftslagen (2000:980). Efterlevandestöd till barn finansieras med skattemedel.

Effekterna av de nya reglerna avseende inkomstgrundad barnpension och efterlevandestöd till barn (prop. 1999/2000:91) har beaktats vid beräkningen av anslaget. För innevarande budgetår beräknas utgifterna till cirka 975 miljoner kronor.

Tabell 4.12 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:5 Barnpension och efterlevandestöd till barn

Tusental kronor

	2003	2004
Anvisat i 2002 års statsbudget	972 000	972 000
<i>Förändring till följd av:</i>		
Beslut	0	0
Övriga makroekonomiska förutsättningar	1 000	8 500
Volym	3 000	3 000
Överföring till/från andra anslag	0	0
Övrigt	0	0
Förslag/beräknat anslag	976 000	983 500

Regeringen föreslår att 976 000 000 kronor anvisas under anslaget 21:5 *Barnpension och efterlevandestöd till barn* för 2003. För 2004 beräknas anslaget till 983 500 000 kronor.

4.9.6 21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn

Tabell 4.13 Anslagsutveckling 21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn

Tusental kronor

År	Slagslag	Belopp	Ändring	Övrigt
2001	Utfall	2 052 658	Anslags-sparande	-17 657
2002	Anslag	2 108 000	Utgifts-prognos	2 123 000
2003	Förslag	2 250 000 ¹		
2004	Beräknat	2 474 500		

¹ 185 000 tkr avser statlig ålderspensionsavgift varav -5 245 tkr är regleringsbelopp avseende år 2000.

Syftet med vårdbidrag för barn med funktionshinder är att ge föräldrar möjlighet att i hemmet ta hand om funktionshindrat barn med behov av särskild tillsyn och vård.

Från anslaget bekostas vårdbidrag till förälder med hemmavarande barn under 19 år som är i behov av särskild tillsyn eller vård. Vid bedömning av rätt till vårdbidrag beaktas även merkostnader på grund av barnets sjukdom eller funktionshinder. För barn som vistas på institution eller enskilt hem genom samhällets försorg kan ferievårdbidrag utbetalas under vissa förutsättningar för den tid barnet vistas hemma. Vårdbidrag utbetalas som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån. Vårdbidraget relateras till prisbasbeloppet. Hel förmån utgör 250 procent av prisbasbeloppet. Vårdbidraget är skattepliktigt och pensionsgrundande.

Ersättning för merkostnader som motsvarar minst 18 procent av prisbasbeloppet kan betalas

ut utöver det annars gällande maximibeloppet för helt vårdbidrag. Detta gäller om vård- och tillsynsbehovet för ett barn är så stort att det räcker för att grunda rätt till helt vårdbidrag. Den del av vårdbidraget som motsvarar merkostnader är skattefri och inte pensionsgrundande.

Utgiftsutvecklingen styrs främst av basbeloppsutvecklingen, andel retroaktiva utbetalningar och utvecklingen av antalet barn med vårdbidrag. En förändring av prisbasbeloppet med 100 kronor påverkar utgifterna för vårdbidraget med drygt 5,3 miljoner kronor. Om antalet nettobidrag avviker med 100 stycken från prognostiserat antal påverkas utgiften för anslaget med knappt 11 miljoner kronor.

Under budgetåret 2001 uppgick utgifterna för vårdbidraget till knappt 2 053 miljoner kronor, varav ca 110 miljoner kronor bestod av merkostnadsersättningar. Det innebär att utgifterna detta år understeg anslaget med drygt 74 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknas utgifterna till ca 2 123 miljoner kronor, jämfört med anslaget på 2 108 miljoner kronor. Med hänsyn till att det från 2001 finns ett ingående underskott på cirka 17 miljoner kronor beräknas underskottet för budgetåret till ca 32 miljoner kronor.

Regeringens överväganden

Riksdagen har beslutat enligt regeringens proposition om Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension (prop. 2000/01:96, bet. 2000/01:SfU15, rskr. 2000/01:257). Det innebär att den övre åldersgränsen för rätt till vårdbidrag höjs från 16 år till halvårsskiftet det år barnet fyller 19 år. Den höjda åldersgränsen träder ikraft den 1 januari 2003. Samhällsutvecklingen har inneburit att åldersgränsen 16 år för rätt till vårdbidrag blivit föråldrad. En höjning av den övre åldersgränsen anknyter bättre till det särskilda vårdansvar som föräldrarna har. Samtidigt sker en motsvarande höjning av åldersgränsen för när handikappersättning kan ges. Till följd av de ändrade åldersgränserna ökar utgifterna med ca 130 miljoner 2003 och med ca 274 miljoner kronor 2004.

Antalet beviljade vårdbidrag ökar. Riksförsäkringsverket (RFV) fick därför i regleringsbrevet för 2002 ett uppdrag att kartlägga orsakerna till detta. RFV konstaterar i sin rapport att antalet

vårdbidrag ökat sedan 1990. Orsakerna till det ökade antalet beviljade vårdbidrag kan förklaras med en rad faktorer. En mindre del av ökningen kan t.ex. förklaras av att antalet barn ökar i befolkningen. RFV framhåller också att införandet av en fjärdedels nivå har medfört att en ny grupp barn med nya diagnoser kan få rätt till förmånen. I huvudsak tillhör barn med diagnoserna ADHD/DAMP denna grupp. Den ökade fokusering kring barn med just diagnoser som t.ex. autism, ADHD och Aspergers syndrom har ökat kännedomen om dessa diagnoser och inneburit att fler barn utreds vilket i sin tur leder till att fler får information om samhällets stödformer. RFV konstaterar också att en fastställd diagnos på barnet kan, förutom att ge rätt till vårdbidrag, också ge möjlighet till pedagogiskt stöd och avlösning i skolan.

Regeringen anser det angeläget att få frågan om varför antalet beviljade vårdbidrag ökar ytterligare belyst. Därför avser regeringen att under hösten ge RFV och Socialstyrelsen uppdrag att i samråd med andra myndigheter fördjupa kunskaperna om de olika faktorer som kan vara bidragande orsaker till ökningen av antalet vårdbidragsärenden.

Anslagsbehovet för budgetåret 2003 utgår från det fastställda prisbasbeloppet 38 600 kronor. Beräkningen har grundats på utbetalning av i genomsnitt ca 19 600 hela vårdbidrag 2003. Till detta skall läggas en uppräknings på grund av retroaktiva utbetalningar och ferievårdbidrag samt statlig ålderspensionsavgift.

Tabell 4.14 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn

Tusental kronor

	2003	2004
Anvisat i 2002 års statsbudget	2 108 000	2 108 000
<i>Förändring till följd av:</i>		
Beslut	130 000	274 000
Övriga makroekonomiska förutsättningar	12 000	35 500
Volym	0	57 000
Överföring till/från andra anslag	0	0
Övrigt	0	0
Förslag/beräknat anslag	2 250 000	2 474 500

Mot bakgrund av ovanstående föreslår regeringen att 2 250 000 000 kronor anvisas anslaget 21:6 Vårdbidrag för funktionshindrade barn för

2003. För 2004 beräknas anslaget till 2 474 500 000 kronor.

4.9.7 21:7 Pensionsrätt för barnår

Tabell 4.15 Anslagsutveckling 21:7 Pensionsrätt för barnår

Tusental kronor

2001	Utfall	3 276 000	Anslags-sparande	
2002	Anslag	3 669 000	Utgifts-prognos	3 669 000
2003	Förslag	3 831 000	¹	
2004	Beräknat	4 096 000		

¹ 3 831 000 tkr avser statlig ålderspensionsavgift varav 90 803 tkr är regleringsbelopp för år 2000.

Pensionsrätt för barnår skall stödja den förälder i familjen som har lägst inkomst och/eller tagit störst del av vårdsnaden av barnet.

Anslaget har tillkommit med anledning av det reformerade ålderspensionssystemet (prop. 1997/98:151, bet. 1997/98:SfU 13 och 14, rskr. 1997/98:315 och 320).

Den statliga ålderspensionsavgiftens storlek och pensionsrättens för barnår utgiftsutveckling styrs främst av pris- och inkomstbasbeloppens utveckling, utveckling av födelsetalen, timlöneutvecklingen, inflation och arbetslöshet. En förändring av inkomstbasbeloppet med 100 kronor påverkar utgifterna för anslaget med ca 3 miljoner kronor. En förändring av löneökningen med en procentenhet påverka utgifterna för anslaget med ca 9 miljoner kronor. Under budgetåret 2001 uppgick utgifterna för pensionsrätt för barnår till 3 276 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknas utgifterna till 3 669 miljoner kronor.

Regeringens överväganden

Det nya ålderspensionssystemet är ett livsinkomstbaserat pensionssystem. I ett sådant system finns behov av särskild kompensation för frånvaro från arbetsmarknaden som inte rimligen bör slå igenom som minskad pensionsrätt. Ett sådant exempel är föräldrar med små barn som ofta avstår helt eller delvis från att förvärvsarbeta.

Föräldrar med små barn skall därför ges pensionsrätt för barnår genom att tillgodoräknas pensionsrätt i form av pensionsgrundande belopp för barnår.

Pensionsgrundande belopp för barnår skall kunna tillgodoräknas fr.o.m. det år barnet föds och t.o.m. det år då barnet fyller tre år eller, om barnet är fött under någon av månaderna juli–december, fr.o.m. det år då barnet uppnår ett års ålder t.o.m. det år då barnet fyller fyra år.

Pensionsgrundande belopp för barnår tillgodoräknas med automatik och kräver inte någon ansökan från föräldern. Föräldrarna kan dock själva välja vem som skall tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår. För de fall där föräldrarna inte gör ett aktivt val kommer den förälder med det lägsta pensionsunderlaget för aktuellt år att tillgodoräknas det pensionsgrundande beloppet. Eftersom barnårsrätten, om föräldrarna inte gör ett aktivt val, tillfaller den förälder som har lägst inkomst och det i hög utsträckning är kvinnor som har de lägsta inkomsterna kommer denna förmån främst kvinnor till godo. En person med flera barn skall inte för samma tid kunna tillgodoräkna sig pensionsrätt för barnår dubbelt eller flerfaldigt. För föräldrar med mer än ett gemensamt barn i berättigad ålder kan endast en av föräldrarna tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för ett och samma barnår.

För den förälder som tillgodoräknas pensionsgrundande belopp för barnår skall en fiktiv inkomst beräknas för denna tid. Sådan fiktiv inkomst kan beräknas på tre sätt. Det alternativ som ger det förmånligaste utfallet för ett givet år används.

- Utfyllnad till föräldrarnas pensionsgrundande inkomst året före barnet födelse,
- utfyllnad till 75 procent av den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten för alla försäkrade under 65 år,
- ett för alla försäkrade enhetligt belopp.

Utfyllnad kan ske upp till en viss pensionsgrundande inkomst. Endast inkomster upp till intjänandetaket beaktas vid jämförelserna.

Utifrån det pensionsgrundande beloppet skall pensionsrätt beräknas med 18,5 procent av underlaget. För dessa pensionsgrundande belopp skall, i likhet med pensionsgrundande inkomster, en statlig ålderspensionsavgift om 18,5 procent betalas. Ålderspensionsavgiften betalas

inte av den enskilde utan av staten och kallas för statlig ålderspensionsavgift. Det är denna avgift som skall belasta anslaget.

Barnårsrätt för adoptivföräldrar har enligt proposition Anpassningar med anledning av övergången till reformerade regler för ålderspension (prop. 2001/02:84, bet. 2001/2002:SfU:12, rskr. 2001/02:215) förbättrats. I intjänandereglererna för ålderspension ingår pensionsrätt för barnår under barnets första fyra år. De nya reglerna innebär att pensionsrätt för barnår för adoptivföräldrar ges under fyra år fram tills barnet fyller tio år, räknat från dagen den försäkrade fick barnet i sin vård. Tidigare fanns inga särregler beträffande adoptivbarn, vilket innebar att en förälder till ett barn som adopterats från utlandet ofta inte kunde tillgodoräkna sig barnårsrätt med fyra år. Dessutom kunde adoptionsföräldrar inte tillgodoräknas barnårsrätt för tid före det formella adoptionsbeslutet, även om föräldrarna redan vårdade och bodde tillsammans med barnet. Även särskilt förordnad vårdnadshavare omfattas av de nya reglerna. Förslagen gäller retroaktivt fr.o.m. 1960 med ikraftträdande fr.o.m. 2005.

Avgiftsunderlaget, på vilket en statlig ålderspensionsavgift ska betalas, beräknas för 2003 till 19 204 miljoner kronor. För 2004 beräknas avgiftsunderlaget till 20 010 miljoner kronor.

Tabell 4.16 Härledning av anslagsnivå 2003–2004, för 21:7 Pensionsrätt för barnår

	2003	2004
Anvisat i 2002 års statsbudget	3 669 000	3 669 000
<i>Förändring till följd av:</i>		
Beslut	0	0
Övriga makroekonomiska förutsättningar	83 000	145 000
Volymer	17 000	20 000
Överföring till/från andra anslag	0	0
Övrigt	62 000	262 000
Förslag/beräknat anslag	3 831 000	4 096 000

Regeringen föreslår att 3 831 000 000 kronor anvisas under anslaget 21:7 *Pensionsrätt för barnår* 2003. För 2004 beräknas medelsbehovet till 4 096 000 000 kronor.